

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

(Жалби № 265/17 и 26473/18)

РЕШЕНИЕ

Чл. 1 P1 - Мирно ползване на притежанията - Непропорционално отнемане на имуществото на жалбоподателите като "незаконно придобито", без да се уточнява забраненото поведение, довело до придобиването му и без да се установява каквато и да било връзка между това имущество и поведението - Значителен брой недостатъци на закона от 2005 г., установени по делото *Тодоров и др. срещу България*, запазени в приложимия отменил го закон от 2012 г. - Подход, подобен на този по делото *Тодоров и др.* - Необходима индивидуална преценка, за да се балансира голямата доказателствена тежест, наложена от закона от 2012 г. върху ответниците в производствата за отнемане, които трябва да докажат законния произход на имуществото си

СТРАСБУРГ

26 септември 2023 г.

Това решение ще стане окончателно при обстоятелствата, посочени в член 44 § 2 от Конвенцията. То може да подлежи на редакционна преработка.

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

По делото Йорданов и други срещу България,

Европейският съд по правата на човека (трето отделение) заседаващ като Камара, състояща се от:

Пере Пастор Виланова, *председател*,
Жолиен Шукинг,
Йонко Грозев,
Дариан Павли,
Йоанис Ктистакис,
Андреас Зюнд,
Одни Мьол Арнардотир, *съдии*,
и Милан Блашко, *секретар на секцията*,

Като взе предвид:

жалбите (№ 265/17 и № 26473/18) срещу Република България, подадени в Съда на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от три физически лица (с различно гражданство, както е посочено в приложената таблица) и едно дружество със седалище в България („жалбоподателите“) на различните дати, посочени в приложената таблица;

Решението да се уведоми българското правителство („Правителството“) за оплакванията относно отнемането на имуществото на жалбоподателите по Закона за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество и да се обяви за недопустима останалата част от жалба № 26473/18;

фактът, че белгийското правителство не се възползва от правото си да представи писмени коментари предвид белгийското гражданство на един от жалбоподателите, г-н Р. Йорданов (вж. приложената таблица);

становищата на страните;

след проведено закрито заседание на 5 септември 2023 г,

Произнася следното решение, прието на тази дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Делото се отнася до отнемането от държавата на имущество, за което се твърди, че е „незаконно придобито“, и повдига по-специално въпроси по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

ФАКТИТЕ

2. Данните за жалбоподателите, както и имената на техните законни представители пред Съда, са посочени в приложението.

3. Правителството се представлява от своите агенти г-жа И. Станчева -Чинова и г-жа А. Панова от Министерството на правосъдието.

4. Фактите по делото могат да се обобщят по следния начин.

I. ЖАЛБА № 265/17 - ЙОРДАНОВ срещу БЪЛГАРИЯ

5. През 2008 г. жалбоподателят - сам или чрез дружество, изцяло контролирано от него - закупува парцели в България на стойност около 496 000 лева, което се равнява на около 254 000 евро. Тъй като българските данъчни власти не разполагат с информация за получените от него доходи през предходните години, те се интересуват от финансовото

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

му състояние. В отговор жалбоподателят представя на данъчните органи митнически декларации, от които е видно, че в периода 2005-2008 г. е внесъл в България 345 000 евро. В отговор на допълнително запитване относно произхода на парите жалбоподателят обяснява, че е получил доходи в Белгия, където предимно пребивава, и представя множество документи в подкрепа на това твърдение. Няколко от тези документи, а именно договори, с които други лица се съгласяват да му плащат за различни услуги, се оказват фалшиви. На този етап е установено също така, че жалбоподателят никога не е декларирал доходи в Белгия и никога не е плащал данък върху доходите там.

6. Впоследствие жалбоподателят е обвинен в избягване на плащането на данък върху доходите в размер на около 90 000 лева (46 000 евро) върху сумата, която е внесъл в България, както и в използване на подправени документи. Той е осъден по повдигнатите обвинения с решение на Окръжен съд Търговище от 20 ноември 2012 г.. Тъй като междувременно е платил дължимия данък, е освободен от наказателна отговорност и му е наложено административно наказание - глоба в размер на 4 000 лева (2 046 евро).

7. През 2013 г. Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество (наричана по-нататък „Комисията“) открива производство по Закона за отнемане на незаконно придобито имущество от 2012 г. (наричан по-нататък „Законът от 2012 г.“, вж. параграфи 28 и сл. по-долу) срещу жалбоподателя, съпругата му и притежаваното от него дружество, което е придобило някои от парцелите. Комисията разследва техните приходи и разходи в периода 2003-2013 г. и през март 2014 г. внася в съда иск за отнемане на имуществото. Тя иска отнемане на апартамент, няколко превозни средства, парични суми в банковите сметки на ответниците, стойността на дялове в дружества, собственост на ответниците, както и на притежаваните от тях парцели и паричната равностойност на други парцели, които междувременно са препродадени на трети лица.

8. Искането за отнемане е уважено от националните съдилища - по-конкретно с решение на Окръжен съд Търговище от 26 юни 2015 г., решение на Варненския апелативен съд от 10 февруари 2016 г. и окончателно определение на Върховния касационен съд (наричан по-нататък „Върховният съд“) от 23 юни 2016 г., с което не се допуска касационно обжалване. Съдилищата постановяват по-специално отнемане на имущество, притежавано от жалбоподателя, на стойност 37 212 лева (19 034 евро), както и на имущество, притежавано съвместно от жалбоподателя и съпругата му, на стойност 53 013 лева (27 116 евро); останалото отнето имущество принадлежи на дружеството на жалбоподателя, което не е жалбоподател в настоящото производство.

9. Съдилищата се позовават на информация, изпратена от белгийските власти в рамките на процедура за правна помощ. Според тази информация жалбоподателят е разследван в Белгия за престъпления, за които се твърди, че са извършени през февруари 2011 г., а именно трафик на хора с цел трудова експлоатация, търговия на черния пазар и нарушения на трудовото законодателство. Освен това той заподозрян в пране на пари и нарушения на данъчното законодателство, извършени на неуточнени дати. По-конкретно жалбоподателят води в Белгия български работници, които след това работят там в дружества, собственост на жалбоподателя, без трудови договори. Твърди се, че по този начин жалбоподателят е спечелил повече от 1 150 000 евро, които никога не е декларирал като доход в Белгия. През 2011 г. жалбоподателят е признал, че е използвал приходите от дружествата си в Белгия за покриване на ежедневните си разходи, за

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

финансиране на политическа партия и за придобиване на превозни средства и недвижимо имущество в България.

10. Въпреки това българските съдилища посочват, че няма данни жалбоподателят да е бил официално обвинен или осъден в Белгия и следователно не е доказано, че той е участвал в описаните по-горе незаконни дейности.

11. В производството за отнемане на имущество ищецът твърди, че между 1999 г. и 2007 г. брат му му дарил парични суми на обща стойност 900 000 лева (460 000 евро), но единственото доказателство, представено в тази връзка, е декларация на брат му, която не доказва нито самите дарения, нито законния произход на парите. Макар жалбоподателят да споменава, че свидетели биха могли да потвърдят действителното предаване на парите, той не оспорва факта, че Окръжен съд Търговище не е разпоредил разпит на тези свидетели, и не повдига този въпрос в последващите обжалвания.

12. Освен това жалбоподателят и съпругата му твърдят, че са получавали възнаграждение като управители на притежаваните от тях дружества в Белгия, както и дивиденди. Тези твърдения отново се основават на техните изявления, както и на изявленията на техните дружества и служители, и не са подкрепени с допълнителни доказателства, като например вписвания в счетоводните книги на дружествата; не е доказано и че финансовото състояние на дружествата е позволявало изплащането на такива суми. Жалбоподателят и съпругата му подават данъчни декларации в България и Белгия, в които декларират значителни доходи за периода 2006-2013 г., но това е направено едва през 2014 г., след образуването на производството за отнемане на имущество, и не доказва нищо за действителния източник на доходите им или за законния им произход. Жалбоподателят твърди също така, че е получавал наем за няколко притежавани от него превозни средства, но не го доказва. Освен това, макар да е установено, че през 2008 г. жалбоподателят и съпругата му внасят в България 345 000 евро, за които се твърди, че са придобити от стопанска дейност в Белгия, документите, установяващи законен произход на тази сума, вече са признати за подправени в наказателното производство срещу жалбоподателя (вж. параграф 5 по-горе); следователно законният произход на тези пари не е доказан. Накрая, информацията, предоставена от белгийските власти (вж. параграф 9 по-горе) опровергава твърденията на жалбоподателя, че е получавал законни доходи чрез дружествата си в Белгия.

13. Съответно, съдилищата заключават, че през разглеждания период жалбоподателят и съпругата му са имали само малък доход от законни източници, а именно 5800 лева (равностойността на 2966 евро), получени от продажбата на автомобил през 2005 г.

14. В същото време през разглеждания период те са похарчили повече от 1 600 000 лева (818 000 евро), сума, която включва, наред с другото, ежедневните им разходи (изчислени въз основа на статистически данни за средните разходи на домакинствата в Белгия) и цената на придобитите от тях и от дружеството на жалбоподателя активи.

15. Предвид много ниските им законни доходи е направен изводът, че цялото имущество, предмет на искането за отнемане, е придобито незаконно, а именно с доходи, за които не е доказан законен източник.

16. На възражението на жалбоподателя, че не е установена връзка между престъплението, за което е осъден, и имуществото, чието отнемане се иска, Варненският апелативен съд и Върховният съд отговарят, че такава връзка не се изисква: съгласно

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

Закона от 2012 г. всяко установяване на престъпна дейност е само отправна точка, която позволява на Комисията да започне разследване, докато предпоставките за действителното отнемане са „отделени“ от наказателното производство и неговия резултат.

II. ЖАЛБА № 26473/18 - БОЗАДЖИЕВА И ДРУГИ срещу БЪЛГАРИЯ

17. С присъда на Окръжен съд Разград от 26 март 2014 г., влязла в сила на неуточнена дата, първата жалбоподателка, г-жа Невин Бозаджиева, е осъдена за две престъпления. Първо, че между 2008 г. и 2013 г. чрез системите Western Union и MoneyGram е получила множество плащания от лица, живеещи в чужбина, на обща стойност около 163 000 евро, но не е декларирала доходите пред данъчните власти, избягвайки плащането на данък върху доходите на обща стойност 52 317 лева (26 760 евро). Второ, че между 2008 г. и 2011 г. първата жалбоподателка е получила с измама 2 300 лева (1 176 евро) под формата на детски надбавки, въпреки че предвид гореописаните доходи не е имала право да ги получава (впоследствие надбавките са били възстановени на компетентния държавен орган). По време на съдебното производство първата жалбоподателка признава фактите, както са изложени в обвинителния акт и се съгласява да бъде съдена по реда на съкратеното съдебно следствие.

18. Тъй като престъпленията попадат в обхвата на Закона от 2012 г., през 2014 г. Комисията открива производство срещу първата жалбоподателка, нейния съпруг (г-н Гюлвер Хасан, „вторият жалбоподател“) и притежаваното от него дружество (Руж-Дил ЕООД, „третият жалбоподател“), за да проучи финансовото им състояние в периода 2004-2014 г. През 2015 г. тя внася иск за отнемане на имущество срещу тях, като иска отнемане на следните активи: апартамент в Разград и няколко поземлени имота, някои от които с построени върху тях сгради; парични суми, получени от продажбата на други поземлени имоти и автомобил; стойността на дяловете на втория жалбоподател в третия жалбоподател (дружество) и парични вноски в дружеството от негова страна; парични суми, внесени от първия и втория жалбоподатели в множество банкови сметки; и парична сума, равна на остатъка от 163 000 евро, получени от първата жалбоподателка, т.е. минус инвестициите в описаните по-горе активи. Според Комисията към момента на подаване на иска за отнемане общата стойност на активите, за които се иска отнемане, е 535 624 лева (около 274 000 евро).

19. Жалбоподателите оспорват иска за отнемане, като твърдят, че имуществото им е законно придобито, че властите трябва да докажат незаконността и че Комисията неправилно прилага фактическата презумпция, съдържаща се в чл. 1, ал. 2 от Закона от 2012 г. (вж. параграф 38 по-долу).

20. С решение от 19 октомври 2016 г. Окръжният съд в Разград отхвърля иска за отнемане на имущество, като приема, че макар произходът на дохода от 163 000 евро (получен от първата жалбоподателка в периода 2008-2013 г.) да не е установен, това не означава, че той е незаконен.

21. На 24 февруари 2017 г. Варненският апелативен съд отменя това решение и уважава изцяло иска за отнемане.

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

22. Той отбелязва, че основният въпрос, с който е бил сезиран, е бил дали парите, получени от първата жалбоподателка от чужбина - общо 163 000 евро - могат да се считат за пари със законен произход, а именно дали жалбоподателите са могли да докажат законно основание за получаването им. Жалбоподателите твърдят, че парите са от подаръци по повод на бракове и други семейни тържества, както и от заеми. Апелативният съд във Варна обаче счита, че тези необосновани твърдения не са достатъчни, за да докажат законния произход на парите, нито пък констатацията на данъчните власти, че парите са облагаем доход, може да докаже такъв произход.

23. Така през разглеждания период първата и вторият жалбоподатели са получили приходи в размер на около 62 500 лева (32 000 евро) със законен произход, а именно от заплати, от продажба на различни активи и от банкови заеми. През същия период ежедневните и извънредните разходи на жалбоподателите възлизат на 118 010 лева (60 360 евро), а стойността на придобитите от тях активи е оценена на 555 955 лева (284 000 евро). Всичко гореизложено означава, че несъответствието между законните им доходи и разходите им е възлиза на 681 117 лева (348 400 евро).

24. Горепосочените съображения означават, че предпоставките за отнемане са налице.

25. С окончателно решение от 6 декември 2017 г. Върховният съд отказва да допусне касационно обжалване. Той потвърждава, че Законът от 2012 г. не изисква връзка между предикатното престъпление и имуществото, подлежащо на отнемане, тъй като засяга цялото незаконно придобито имущество, а не непременно до приходите от престъпление.

26. След приключване на производството по отнемане на имущество три от отнетите парцели, заедно със сградите върху тях, са обявени на публична продажба и продадени на трети лица. Останалите активи не са обект на принудително изпълнение. Никаква част от дължимите парични суми не е събрана от жалбоподателите.

ОТНОСИМА ПРАВНА РАМКА

I. ЗАКОНЪТ ОТ 2012 Г.

A. Приемане на Закона от 2012 г.

27. Законът за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност (наричан по-нататък „Законът от 2005 г.“), е приет през 2005 г. Той предвижда отнемане на облаги от престъпления и изисква присъда, както и, в съответствие с практиката на националните съдилища, причинно-следствена връзка между извършеното престъпление и имуществото, което подлежи на отнемане. Съответните разпоредби на Закона от 2005 г. са описани по-подробно в *Тодоров и други срещу България* (№ 50705/11 и 6 други, §§ 90-110, 13 юли 2021 г.).

28. Законът от 2005 г. е отменен през 2012 г., когато е приет Законът за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество (наричан по-нататък „Законът от 2012 г.“). Основната новост на Закона от 2012 г. е, че той предвижда отнемане на „незаконно“ имущество, а не непременно на облаги от престъпление. В мотивите, придружаващи законопроекта в народното събрание, необходимостта от Закона от 2012 г. се обяснява по следния начин:

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

„[Промените в България през 90-те години на XX век] улесни възможността организирани престъпни структури да противодействат на демократичното функциониране на обществото и да влияят негативно на обществената среда, налагайки корупционни практики. Усещането за недосегаемост и безнаказаност силно ерозираха чувството за справедливост и принципа за върховенството на закона. Това имущество открито стои пред очите на обществото като „необяснимо богатство”.

...

За българските граждани корупцията категорично се очертава като най – важния проблем, пред който е изправена страната. ... Безусловно необходим е институционален подход, който да се противопостави на корупционните мрежи и практики. ...

Предложеният законопроект е решителна стъпка за преодоляване на идентифицирания дефицит на антикорупционни мерки за пресичане на възможности, организираната престъпност да бъде източник на корупция в нейните разновидности.. ...

Конфискацията на имущество с неустановен произход се приема в Европа и в света за ефикасно средство за борба срещу организираната престъпност и корупцията. Отнемането на незаконно имущество по реда на гражданския процес или така наречената „гражданска конфискация” предоставя на държавата възможност да въведе предположението, че имущество, за което не е установен законен източник е незаконно придобито и подлежи на отнемане. По този начин и с предвиждане на гаранции за защита правата на добросъвестните граждани, ще е възможно да се постигне напредък в борбата срещу престъпността, лишавайки я от печалбата, което е основен мотив за нейното съществуване.

Прилагането на гражданска конфискация е друга форма на защита на обществените интереси, различна от наказателното преследване. При гражданската конфискация не са решаващи авторството на престъпното деяние и вината на извършителя. Отнемането на имуществото не е наказание на виновното лице, а мярка за защита на обществения интерес. Тя действа възпиращо на правонарушителите, като превръща в реалност принципа „престъплението не обогатява”. Без прилагането на този основен принцип, според който никой не може да се обогатява от престъпна или от друга незаконна дейност, няма правова държава.“

29. Основният недостатък на Закона от 2005 г. е идентифициран в необходимостта да се изчака приключването на наказателното производство срещу ответника, за да се пристъпи към разглеждане на иска за отнемане (вж. цитираното по-горе дело *Тодоров и други*, § 102). Фактът, че присъдата е условие за предявяване на иск за отнемане, е счетен като причина често намесата на държавата да е „неефективна“.

30. Българското правителство впоследствие твърди, например пред Комитета на министрите на Съвета на Европа в контекста на наблюдението върху изпълнението на решението на Съда по делото *Димитрови срещу България* (№ 12655/09, 3 март 2015 г.), че целта на Закона от 2012 г. е „да се бори с корупцията и организираната престъпност, като даде възможност на държавата да възстанови имущество, придобито от престъпна дейност или административни нарушения“ (вж. Доклад за изпълнение ДН-ДД(2017)740).

31. С решение от 13 октомври 2012 г. българският Конституционен съд постановява, че общият подход на Закона от 2012 г. е в съответствие с разпоредбите на Конституцията, гарантиращи правото на собственост (*Решение № 13 от 13.10.2012 г. на КС по к. д. № 6/2012 г.*). Той постановява по-специално следното:

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

„Предмет на отнемане по ЗОПДНПИ обаче не е собствеността, придобита от законови източници, а собственост с незаконен произход... По същество законът цели преодоляване на последиците от неоправданото забогатяване за сметка на други лица или обществото като цяло, забогатяване от извършването на дейност, която поначало е забранена“

Конституционният съд дава примери за такива забранени дейности - укриване на данъци, контрабанда, корупция, трафик на хора или наркотици, кражби в големи мащаби - като посочва обаче, че производството за отнемане на имущество по Закона от 2012 г. няма за цел да установи подробности за тези дейности.

32. Освен това той счита, че Законът от 2012 г. е достатъчно ясен и последиците му са предвидими:

„[Не е вярно, че] за адресатите на [Закона от 2012 г.] не е ясно с какво поведение биха избегнали стълкновение с нормите на оспорения закон - те не трябва да се обогатяват с имущество, придобито от дейност, намираща се извън закона...“

След като източниците на правомерно обогатяване могат да се извлекат от Конституцията и законите, неустановяването на такива източници, което по същество е равносилно на тяхната липса, логически води до заключение за незаконен произход“

33. Конституционният съд все пак посочва, че оценява Закона от 2012 г. абстрактно и че това не освобождава компетентните държавни органи от задължението им да извършват оценки и да вземат решения с оглед на конкретните обстоятелства по всеки случай.

34. Накрая, Конституционният съд счита, че предишният подход по Закона от 2005 г. е бил неефективен в някои случаи:

„например, когато доказателствата категорично указват на незаконен източник на определено имущество, но същевременно са недостатъчни за постановяване на осъждане за установено по несъмнен начин престъпно деяние, както и когато възникне временна или постоянна пречка за развитието на наказателното производство в случаите на смърт на дееца, амнистия, изтичане на давностния срок за наказателно преследване, наличието на имунитет, обективна невъзможност деецът да бъде намерен, за да участва в наказателния процес, настъпило разстройство на съзнанието на дееца, изключващо вменяемостта, и т.н.“

35. Институтът, отговорна за започване и провеждане на производствата по Закона от 2012 г., е Комисията за отнемане на незаконно придобито имущество („Комисията“).

36. Законът от 2012 г. остава в сила до 2018 г., когато е отменен с приемането на Закона за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество (наричан по-нататък „Законът от 2018 г.“). Законът от 2018 г. предвижда по същество същия механизъм за отнемане на „незаконно придобито имущество“, а именно имущество, „за което не е установен законен произход“ (чл. 5, ал. 1), и не изисква присъда.

37. Законът от 2018 г., заедно с други закони, изглежда транспонира в българското законодателство Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 г. за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз (вж. параграфи 59-63 по-долу).

В. Материалноправни разпоредби

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

38. Законът от 2012 г. определя незаконно придобитите активи като „активи, за които не е установен законен произход“ (чл. 1, ал. 2). Тежестта за доказване на "законността" на активите е върху ответниците (*Решение № 1 от 6.01.2017 г. на ВмАС по гр. д. № 254/2016 г.; Решение № 85 от 6.06.2017 г. на ВнАС по в. гр. д. № 167/2017 г.; Решение № 147 от 16.09.2019 г. на ВКС по гр. д. № 1998/2018 г.; Определение № 103 от 21.03.2022 г. на ВКС по гр. д. № 3979/2021 г.*). Тази *de facto* презумпция за незаконосъобразност на активите е счтена от Конституционния съд в решението му от 13 октомври 2012 г. (вж. параграф 31 по-горе) за оправдана, тъй като улеснява установяването на истината и представлява „пропорционално средство за постигане на целта на закона, която е в съответствие с Конституцията“.

39. Целта на Закона от 2012 г., както е обяснено в чл. 3, ал. 1, е „Законът има за цел да се защитят интересите на обществото чрез предотвратяване и ограничаване на възможностите за незаконно придобиване на имущество и разпореждането с него“. Съгласно чл. 3, ал. 2 Законът се прилага, като се зачитат правата на засегнатите лица и не се допуска „риск от несправедливост“.

40. Отнемане може да бъде поискано след повдигане на обвинение срещу ответника, ако то се отнася до престъпленията, изброени в член 22, ал. 1 от Закона от 2012 г. Списъкът до голяма степен е същият като този в чл. 3(1) от Закона от 2005 г. (вж. за повече подробности *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 95), като са добавени някои корупционни престъпления, престъпления срещу данъчната и фискалната система и трафик на хора. По силата на чл. 22, ал. 2 производство за отнемане на имущество може да бъде образувано и когато поради амнистия, изтичане на давностен срок, смърт на обвиняемия или неговата недееспособност не е повдигнато обвинение, не е образувано наказателно производство или висиящото производство е прекратено; национален съд е приложил тази разпоредба, като е отбелязал, че има „налични данни“, че престъплението все още може да е извършено (*Решение № 7 от 6.01.2020 г. на ОС-Пловдив по гр. д. № 1121/2017 г.*).

41. Производство по отнемане на имущество може да се образува и когато с окончателно решение на съответните органи се установи, че е извършено административно нарушение, което е довело до значителна облага - най-малко 150 000 лева (76 700 евро), намалена на 100 000 лева (51 150 евро) през 2016 г. - и когато тази облага не може да бъде възстановена от държавата по друг начин.

42. Комисията трябва да установи „значително несъответствие“ между приходите на ответника и стойността на придобитото имущество, а именно в размер на най-малко 250 000 лева, равностойни на 128 000 евро (намалени на 150 000 лева или 76 700 евро през 2016 г.) за целия разглеждан период. Всяко имущество да бъде оценено за тази цел, като се вземе предвид действителната му пазарна стойност към момента на придобиването или продажбата му. Конституционният съд отбелязва в решението си от 13 октомври 2012 г. (вж. параграф 31 по-горе), че това, което трябва да се установи, е имуществото на ответника в началото и в края на разглеждания период, всяко увеличение на това имущество от законни източници, както и разходите на ответника.

43. Съгласно Закона от 2012 г. „незаконно придобитото имущество“ подлежи на отнемане (чл. 62). По-конкретно, националните съдилища трябва да сравнят „нетния доход“ на ответника - общият доход, намален с ежедневните разходи и извънредните

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

разходи, като например плащането на данъци - и стойността на имуществото, придобито през разглеждания период.

44. Параграф 1 от допълнителните разпоредби на Закона от 2012 г. съдържа неизчерпателен списък на законните източници на доходи - като например възнаграждение по трудов договор; нетна печалба от стопанска дейност, дивиденди и лихви; наем от имущество, придобито със законни доходи; печалби от лотарии и хазартни игри; суми, получени от продажба на имущество, придобито със законни доходи; и суми, присъдени със съдебно решение.

45. „Незаконно придобито имущество“ за целите на закона може да включва имущество, придобито от съпруга или непълнолетните деца на ответника, както и имущество, придобито незаконно от юридическо лице под контрола на обвиняемия (чл. 63 и 66).

46. Правото на държавата да конфискува или да поиска отнемане на имущество се погасява десет години след придобиването на актива (чл. 73 от Закона от 2012 г.).

С. Тълкувателно решение № 4 от 7 декември 2018 г.

47. Тъй като производството за отнемане по Закона от 2012 г. може да бъде образувано след повдигане на обвинение срещу ответника и не е необходимо да се изчаква присъда от наказателните съдилища (вж. параграф 40 по-горе), практиката на националните съдилища първоначално се е различава по отношение на това дали отнемането може да продължи в случаите, когато наказателното производство е било прекратено след образуването на производството за отнемане на основание, което не е сред изброените в член 22, ал. 2 от Закона (вж. параграф 40 по-горе), включително когато наказателното производство е завършило с оправдателна присъда.

48. Въпросът е решен със задължително тълкувателно решение на Върховния съд - Тълкувателно решение № 4 от 7 декември 2018 г. (*Тълкувателно решение № 4 от 7.12.2018 г. по тълк. д. № 4/2016 г., ОСГК*). Върховният съд постановява, че прекратяването на наказателното производство на основание извън изброените в член 22, ал. 2 представлява абсолютна процесуална пречка за отнемане. Това е така, тъй като, за да остане пропорционална намесата в правото на собственост, отнемането може да се иска по Закона от 2012 г. само срещу лица, отговарящи на изискванията, които са позволявали образуването на такова производство. Противното би означавало, че „че законът не установява връзка между извършването на определена престъпна дейност и възможността да бъде отнето имущество“. Върховният съд счита за значим факта, че Правителството е твърдяло, например пред Комитета на министрите на Съвета на Европа, че Законът от 2012 г. е имал за цел да подпомогне борбата с корупцията и организираната престъпност (вж. параграф 30 по-горе).

49. Върховният съд отбелязва освен това, че Директива 2014/42/ЕС на Европейския съюз за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност (вж. параграфи 59-63 по-долу) предвижда минимални стандарти, гарантиращи правата на засегнатите лица, като например, че трябва да е налице осъдителна присъда. Ако се приеме, че националните съдилища могат да постановят отнемане по силата на Закона от 2012 г., дори когато няма присъда, това би означавало да се изоставят тези гаранции.

50. На 10 декември 2018 г., три дни след приемането на горепосоченото тълкувателно решение, народен представител внася законопроект за изменение на Закона от 2018 г.

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

(вж. параграф 36 по-горе). Законопроектът, който е приет на 20 декември 2018 г., предвижда следното: (1) прекратяването на наказателното производство срещу ответниците в производство за отнемане на имущество, включително в резултат на оправдателна присъда, не изключва правото на държавата да иска отнемане на имущество (член 153, ал. 6 от Закона от 2018 г.), и (2) горното правило се прилага и за висящите производства за отнемане на имущество по Закона от 2012 г. (параграф 5, ал. 2 от Преходните и заключителните разпоредби на Закона от 2018 г.).

51. Горепосочените изменения са обосновани с твърдението, че това е „действителното намерение на законодателя“ при приемането на Закона от 2012 г.

D. Производство

52. След като бъде уведомена от други компетентни органи, че са налице основания за започване на производство по отнемане, Комисията започва проверка в една от своите териториални дирекции, за да установи имуществото, приходите и разходите на проверяваното лице. На този етап тя може да поиска налагането на възбрани и други обезпечителни мерки. След налагането на такива мерки Комисията е длъжна да предостави на проверяваните лица събраните от нея доказателства и да им даде възможност да направят коментари или да представят допълнителни доказателства. Въз основа на констатациите от проверката Комисията взема решение за прекратяване на производството или за подаване на иск за отнемане.

53. Искът за отнемане се разглежда от съдилищата в публично заседание по правилата на гражданското съдопроизводство и на три съдебни инстанции.

54. Отнетото имущество може да бъде използвано от държавата за обезщетяване на жертвите на престъплението, извършено от ответника, ако останалото му имущество е недостатъчно за това (член 90а от Закона от 2012 г.).

55. Държавата носи отговорност за всички вреди, причинени от незаконни решения или действия на нейните органи по Закона от 2012 г. (член 91).

II. ГРАЖДАНСКИ ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС

56. Член 303, § 1, т. 7 от Кодекса предвижда, че заинтересована страна може да поиска възобновяване на гражданско производство по дело, по което с „решение на Европейския съд по правата на човека е установено нарушение на [Конвенцията]“ и „е необходимо ново разглеждане на делото, за да се поправят последиците от нарушението“.

57. Съгласно член 309, § 2 във връзка с член 245, § 3 от Кодекса, ако молбата за възобновяване на дело е била уважена и първоначално уваженият иск бъде отхвърлен, съдът, който разглежда възобновеното дело, постановява възстановяване на всички разноски, платени от първоначално загубилата страна.

III. ОТНОСИМО МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И ПРАВО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

58. Относителните международни материали са обобщени в делата *G.I.E.M. S.R.L. и други срещу Италия* ([GC], № 1828/06 и 2 други, §§ 139 53, 28 юни 2018 г.) и *Тодоров и други* (цитирано по-горе, §§ 116-20).

59. Що се отнася до европейското право, Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 г. за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз установява „минималните правила за обезпечаването на имущество с оглед на евентуална последваща конфискация и за конфискацията на имущество при наказателни дела“ (член 1, ал. 1 от Директивата).

60. Член 4 от Директивата, озаглавен „Конфискация“, предвижда в параграф 1:

„Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да може да се извърши конфискацията, изцяло или частично, на средства на престъпление и на облаги или на имущество, чиято стойност съответства на тези средства на престъпление или облаги, при условие че има влязла в сила осъдителна присъда за извършено престъпление....“

61. В член 5, ал. 1 от Директивата се предвижда и така наречената „разширена конфискация“ по следния начин:

„Държавите-членки приемат необходимите мерки, за да може да се извърши конфискацията, изцяло или частично, на имущество, принадлежащо на лице, осъдено за престъпление, което може да доведе пряко или косвено до икономическа полза, когато съдът — въз основа на обстоятелствата по делото, включително конкретните факти и наличните доказателства, като например доказателство, че стойността на имуществото е несъразмерна спрямо законните доходи на осъденото лице, е убеден, че въпросното имущество е придобито чрез престъпно поведение.“

62. Член 8 от директивата предвижда, наред с другото:

„При посоченото в член 5 производство засегнатото лице има ефективна възможност да оспори обстоятелствата по случая, включително конкретните факти и наличните доказателства, въз основа на които въпросното имущество се разглежда като имущество, придобито чрез престъпно поведение.“

63. Съображения 15, 20 и 21 съдържат допълнителни разяснения:

„(15) При влязла в сила осъдителна присъда за престъпление следва да бъде възможно да се конфискуват средствата на престъплението и облагите от престъплението, или имуществото, чиято стойност съответства на тези средства или облаги...“

(20) При определяне на това дали дадено престъпление води до икономически облаги държавите-членки могат да вземат предвид начина на извършване (*modus operandi*), например ако условие за извършване на престъпление е то да е извършено в контекста на организираната престъпност или с умишъл за генериране на редовни печалби от престъпления. Това обаче не следва да засяга възможността да се прибягва към разширена конфискация.

(21) Разширената конфискация следва да бъде възможна, когато съдът е установил по удовлетворителен начин, че въпросното имущество е придобито чрез престъпно поведение. Това не означава, че трябва да се установи, че въпросното имущество е придобито чрез престъпно поведение. Държавите-членки могат да предвидят, например, че би било

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

достатъчно съдът да разгледа баланса между вероятностите или да направи разумно предположение, че е в значителна степен по-вероятно въпросното имущество да е било придобито чрез престъпно поведение, отколкото чрез други дейности. В този контекст съдът трябва да разгледа конкретните обстоятелства по случая, включително фактите и наличните доказателства, въз основа на които би могло да се постанови решение за разширена конфискация. Фактът, че имуществото на лицето е несъразмерно спрямо законните му доходи, би могъл да бъде сред фактите, които дават основание на съда да направи извода, че имуществото е придобито чрез престъпно поведение. Държавите-членки биха могли също така да предвидят изискване за определен период от време, в който имуществото би могло да се счита за придобито чрез престъпно поведение.“

64. На 28 октомври 2021 г. Съдът на Европейския съюз („СЕС“) постановява решение относно Закона от 2018 г. (който заменя Закона от 2012 г., предвиждайки по същество същия механизъм за отнемане - вж. параграф 36 по-горе), след отправено преюдициално запитване (вж. *дело Комисия за защита на корупцията и за защита на незаконно придобитото имущество*, C319/19, EU:C:2021:883). Поставените въпроси се отнасят до съответствието на Закона от 2018 г. с изискванията на Директива 2014/42.

65. На национално ниво З.В. е обвинен в злоупотреба със служебно положение. Наказателното производство срещу нея е висящо. Междувременно Комисията внася искане за отнемане срещу нея, съпруга ѝ и едно дружество, тъй като има значително несъответствие между тяхното имущество и доходи. Въпросът е отнесен до СЕС от първоинстанционния Софийски градски съд, който се е опасява, че Законът от 2018 г. може да не предвижда минималните процесуални гаранции, изисквани от Директивата.

66. Съдът на ЕС постановява по-специално следното (пропуснати цитати):

„36. [П]редвид целите и текстът на разпоредбите на Директива 2014/42, както и контекстът, в който тя е приета, следва да се приеме, че тази директива — точно както Рамково решение 2005/212, чиито разпоредби тя цели да разшири, в съответствие със съображение 9 от нея — е акт, който има за цел да задължи държавите членки да въведат общи минимални правила за конфискация на средства и облаги, свързани с престъпления, с оглед по-конкретно да се улесни взаимното признаване на съдебни решения за конфискация по наказателни дела.

37. Следователно Директива 2014/42 не урежда конфискацията на средства и облаги от незаконни дейности, постановена от съд на държава членка в рамките на или след производство, което не се отнася до установяването на едно или няколко престъпления (вж. по аналогия решение от 19 март 2020 г., „Агро Ин 2001“, C-234/18, EU:C:2020:221, т. 57). Възможност конфискацията от този вид попада извън обхвата на минималните правила, които тази директива установява в съответствие с член 1, параграф 1 от нея, и следователно регламентирането ѝ влиза в рамките на споменатата в съображение 22 от Директивата компетентност на държавите членки да предвиждат по-широки правомощия в националното си право.

38. В случая изглежда, че висящото пред запитващата юрисдикция производство по конфискация е гражданско производство и че вътрешното право предвижда наред с него и режим на конфискация по наказателното право. Наистина, по силата на член 22, алинея 1 от Закона за отнемане на имущество от 2012 г. КПКОНПИ образува производство, когато е уведомена, че съответното лице е привлечено като обвиняем за определени престъпления. Същевременно от материалите по делото, с които разполага Съдът, е видно, че разпоредбите на посочения закон предвиждат, че след образуването му това производство се концентрира само върху имуществото, за което се твърди, че е придобито незаконно, и се провежда независимо от евентуално наказателно производство срещу предполагаемия извършител на

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

престъпленията, както и от изхода на такова производство, и по-специално от евентуална осъдителна присъда за извършителя.

39. При тези условия следва да се констатира, че решението, което запитващата юрисдикция следва да постанови по делото в главното производство, не се постановява в рамките на или след производство, което се отнася за едно или няколко престъпления. Освен това конфискацията, която тя може да постанови след разглеждане на искането, с което е сезирана, не зависи от осъждането на съответното лице за извършено престъпление. Следователно такова производство не попада в обхвата на Директива 2014/42.

...

41. По изложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че Директива 2014/42 трябва да се тълкува в смисъл, че не се прилага за правна уредба на държава членка, съгласно която националният съд постановява конфискация на незаконно придобито имущество в рамките на или след производство, което не се отнася до установяването на едно или няколко престъпления.“

ПРАВОТО

I. СЪЕДИНЯВАНЕ НА ЖАЛБИТЕ

67. Предвид сходния предмет на жалбите Съдът намира за целесъобразно да ги разгледа съвместно в едно решение.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1

68. Жалбоподателите се оплакват, че отнемането на имуществото им е бло несправедливо и произволно. Те се позовават на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и на член 6 § 1 и член 13 от Конвенцията.

69. Като господар на правната квалификация на фактите по делото (виж *Радомиля и други с/у Хърватия* [GC], № 37685/10 и 22768/12, §§ 114 и 126, 20 март 2018 г.), Съдът е на мнение, че оплакването подлежи на разглеждане единствено по чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията (виж също *Тодоров и други с/у България*, № 50705/11 и 6 други, § 129, 13 юли 2021 г.). Разпоредбата гласи следното:

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания, освен в интерес на обществото и при условията, предвидени от закона и от общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби обаче по никакъв начин не накърняват правото на държавата да прилага закони, които счита за необходими за контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

A. Допустимост

1. Злоупотреба с правото на индивидуална жалба

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

70. Що се отнася до жалбоподателя по жалба № 265/17, Правителството оспорва, че той е злоупотребил с правото си на индивидуална жалба по две причини. Първо, той е представил само диспозитива на присъдата си в България (вж. параграф 6 по-горе) заедно с формуляра на жалбата си, но не и мотивите; последните са представени от Правителството, след като то е било уведомено за жалбата. Второ, жалбоподателят е представил пред Съда документи относно положението си в Белгия, които не са били на разположение на националните съдилища в производството за отнемане.

71. Жалбоподателят не коментира тези факти.

72. Съгласно член 35 § 3 (а) от Конвенцията Съдът може да отхвърли жалба поради злоупотреба с правото на индивидуална жалба, ако, наред с други причини, тя съзнателно се основава на неверни факти. Това е валидно и когато жалбоподателят е представил подвеждаща или непълна информация (вж. наред с други *Грос срещу Швейцария* [GC], № 67810/10, § 28, ECHR 2014, с допълнителни препратки).

73. При разглеждане на обстоятелствата по настоящата молба изглежда, че жалбоподателят действително е представил информация, която отчасти е подвеждаща и непълна, както твърди Правителството. Освен това жалбоподателят не е уведомил Съда за присъдата си в Белгия, информация за която отново е предоставена на Съда от Правителството, едва след като е уведомено за жалбата (вж. параграф 90 по-долу). Нито един от тези пропуски обаче, поотделно или в съвкупност, не изглежда да се отнася до информация, която е от съществено значение или засяга самата същност на жалбата. Разглежданата жалба се отнася до отнемането на имуществото на жалбоподателя по причини и съображения, изтъкнати от българските съдилища, въз основа на известните и обсъдени от тях факти (вж. цитираното по-горе *Тодоров и други*, § 228, и параграф 127 по-долу); националните съдилища очевидно не са знаели за осъждането на жалбоподателя в Белгия и следователно не са го обсъждали (вж. параграф 10 по-горе). Следователно няма достатъчно основания жалбата да бъде обявена за злоупотреба по смисъла на член 35 § 3 (а) от Конвенцията.

2. *Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита*

74. По отношение на жалбоподателя по жалба № 265/17 Правителството твърди още, че той не е изчерпал наличните вътрешноправни средства за защита, тъй като не е оспорил факта, че Окръжен съд Търговище не е разпоредил разпит на свидетели, които - както твърди жалбоподателят - биха могли да докажат наличието на паричен дар от брат му към него (вж. параграф 11 по-горе). Жалбоподателят не е отговорил на този аргумент.

75. От своя страна Съдът отбелязва, че един подобен пропуск на жалбоподателя се отнася само до един аспект на жалбата му, но не и до решаващ, и е бил свързан само с един от аргументите му, изтъкнати на национално ниво. Следователно твърденият пропуск не е достатъчен, за да обоснове отхвърлянето на жалбата поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

76. Що се отнася до жалбоподателите по жалба № 26473/18, Правителството твърди, неизчерпване на две основания. Първо, жалбоподателите не са повдигнали изрично оплакванията си по член 1 от Протокол № 1 на национално ниво. Второ, макар жалбоподателите да са твърдели, че отнемането на имуществото им е произволно и несправедливо, те не са образували производство за непозволено увреждане срещу

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

Комисията, излагайки аргументи в тази насока. Жалбоподателите не коментират тези въпроси.

77. Що се отнася до първата част от възражението на Правителството, Съдът счита, че жалбоподателите, макар и да не са се позовали изрично на член 1 от Протокол № 1 пред националните съдилища, са повдигнали такова оплакване по същество. Те са положили усилия да защитят вещните си права, като са твърдели, че имуществото им е придобито законно и че презумпцията за незаконен произход на това имущество е неприложима към тях (вж. параграф 19 по-горе). Що се отнася до втората част на възражението, Правителството не е доказало, че жалбоподателите могат да претендират за обезщетение за мярка като отнемането на имуществото им, за която се счита, че е в съответствие с вътрешния правен ред. Правилата относно отговорността на държавата за вреди, причинени на физически лица, ясно посочват, че само действия или решения на държавни органи, които се считат за незаконосъобразни, могат да доведат до такава отговорност (вж. параграф 55 по-горе и *Недялков и други с/у България* (РД), № 663/11, §§ 62-64, 10 септември 2013 г.).

78. С оглед на горепосочените съображения Съдът отхвърля възраженията на Правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

3. Заключение относно допустимостта

79. Накрая Съдът отбелязва, че жалбите не са нито явно необосновани, нито недопустими на някое от другите основания, изброени в член 35 от Конвенцията. Следователно те трябва да бъдат обявени за допустими.

В. По същество

1. Становища на страните

(а) Жалбоподателите

(i) *Жалба № 265/17 - Йорданов срещу България*

80. Жалбоподателят не е представил становище по същество.

(ii) *Жалба № 26473/18 - Бозаджиева и други срещу България*

81. Жалбоподателите настояват Съдът да разгледа оплакванията им им в светлината на обвиненията, повдигнати срещу първата от тях, и заключенията на националните съдилища.

82. Жалбоподателите критикуват Закона от 2012 г. за автоматичното третиране на имущество с неустановен произход като незаконно придобито имущество, като твърдят, че приравняването на двете категории е „изкуствено“. Те твърдят, че законният произход на такова имущество често не може да бъде доказан поради „прекомерна тежест на доказване, формализъм [или] злоупотреба“. Поради това те считат, че общият подход на Закона от 2012 г. е неправилен.

83. Жалбоподателите твърдят, че Законът от 2012 г. не преследвал легитимна цел от обществен интерес. По-специално, той няма за цел да помогне в борбата с престъпността, тъй като не е свързан с установяването на престъпния произход на

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

имуществото, нито пък може по някакъв начин да предотврати извършването на престъпления. Вместо да намери начини за ефективна борба с престъпността, държавата се е задоволила да отнема всяко подозрително имущество. Съществува обаче риск този механизъм да бъде прилаган избирателно или произволно.

84. Тъй като Законът от 2012 г. не се е отнася конкретно до отнемането на облаги от престъпления и осъждането за престъпление не е предпоставка за отнемане, жалбоподателите считат, че Законът от 2012 г. е сходен със Закона за собствеността на гражданите, който е в сила преди приемането на Закона от 2005 г. (вж. цитираното по-горе решение *Тодоров и други*, § 112). По този начин жалбоподателите се позовават на заключенията на Съда по делото *Димитрови срещу България* (№ 12655/09, 3 март 2015 г.), където Съдът критикува Закона за собствеността на гражданите, като счита, че отнемането на имуществото на тези жалбоподатели по него е било произволно.

85. Жалбоподателите изтъкват, че Законът от 2012 г. е предвиждал отнемане на много по-широки основания от тези, определени в Директива 2014/42/ЕС (вж. параграфи 59-63 по-горе). Съдът на ЕС обаче е установил в решението си по дело C319/19 (вж. параграфи 64-66 по-горе), че схема за отнемане като тази, установена със Закона от 2012 г., не попада в обхвата на Директивата. Това означавало, че Законът не е предвидил гаранциите и предпазните мерки, съдържащи се в Директивата, по-специално изискването за установяване на престъпния произход на имуществото, което ще бъде отнето.

86. Накрая жалбоподателите оспорват заключенията на националните съдилища по тяхното дело, като се оплакват, че върху тях е била възложена тежестта на доказване на законния произход на техните активи. Те смятат, че отнемането на имуществото на втория и третия жалбоподател поради това, че то е свързано с първия жалбоподател, е прекомерно.

(b) Правителството

(i) Общи забележки

87. Правителството спори, че Законът от 2012 г. е достатъчно ясен и последиците му са предвидими. Той съдържа адекватни гаранции срещу произвол, а съдебната практика по прилагането му е единна.

88. Правителството посочва, че намесата в правата на жалбоподателите преследва легитимна цел от общ интерес. Това е така, тъй като Законът от 2012 г., на който тя се основава, има за цел да защити обществения интерес чрез „предотвратяване и ограничаване на възможностите за незаконно придобиване на активи и прехвърляне на такива активи“. Законът от 2012 г. има за цел също така „да подкопае икономическите основи на корупцията и организираната престъпност“, като елиминира необяснимото богатство, натрупано в резултат на престъпна дейност.

89. Според Правителството ситуацията с организираната престъпност в България в началото на 2000-те години е изисквала „решителни стъпки“. Една такава стъпка е приемането на Закона от 2005 г. (вж. параграф 27 по-горе), който обаче в много случаи се оказва неефективен и в крайна сметка е заменен със Закона от 2012 г. Последният не

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

изисква установяване на връзка между предикатното престъпление и имуществото, което трябва да бъде конфискувано.

(ii) *Становища по всяка от жалбите*

(α) Жалба № 265/17 - *Йорданов срещу България*

90. Правителството представя присъда на жалбоподателя, постановена в Белгия на 29 февруари 2008 г. от Първоинстанционния съд на Лимбург. Жалбоподателят е осъден за това, че е наел девет български граждани в едно от своите дружества в Белгия без необходимите разрешения за работа и за това, че не е плащал социалноосигурителни вноски. Престъпленията са извършени през 2006 г. Жалбоподателят е осъден на глоба, чието плащане е отложено за срок от три години. Присъдата и решението са влезли в сила и са изпратени за изпълнение на българските власти. Правителството твърди, че тази присъда, заедно с изявленията на белгийските власти през 2011 г., че жалбоподателят е разследван за подобни престъпления (информация, обсъждана в националното производство - вж. параграф 9 по-горе), означава, че той е участвал в „продължаваща престъпна дейност“.

91. Правителството поддържа, че националните съдилища са разгледали задълбочено исковите срещу жалбоподателя в хода на производството за отнемане и са изложили адекватни и достатъчни мотиви, когато са постановили отнемането, като освен това са изследвали „наличието на връзка между имуществото, доходите и незаконните дейности на жалбоподателя“. Жалбоподателят е разполагал с всички процесуални средства, за да докаже твърденията си относно произхода на имуществото си, но не е представил убедителни доказателства в това отношение.

92. Накрая, правителството счита, че случаят на жалбоподателя е „ярък пример“ за ефективността на Закона от 2012 г., а именно за неговия успех в „противодействието на последиците от натрупването на „необяснимо богатство““.

(β) Жалба № 26473/18 - *Бозаджиева и други срещу България*

93. В становище, представено от правителството и подготвено за настоящото производство, Комисията твърди, че парите, получени от първата жалбоподателка и предизвикали различните производства срещу нея и другите жалбоподатели, всъщност са резултат от нейното участие в предполагаема измамна схема, провеждана в райони с преобладаващо мюсюлманско население. Схемата, разкрита от разследващи журналисти, е описана от Комисията по следния начин:

„[С използването на] различни профили, понякога фалшиви, хората се регистрират в различни интернет сайтове и чрез фалшиви обещания за брак, твърдения, че се нуждаят от финансова помощ за лечение на несъществуваща болест, и други подобни средства мамат чужди граждани, най-често турски граждани, живеещи в различни части на света, с единствената цел да получат пари от тях, като разчитат най-вече на наивността и добрите намерения на чужденците, както и на някои правила на тяхната религия, като например изискването да помагат на бедните. Няма съмнение, че така описаната схема се основава на измама, която е престъпление, но [престъплението] е останало ненаказано най-вече защото измамените хора са многобройни и са чужденци, които не пребивават в България и следователно не е вероятно да се оплачат на местните власти, че са станали жертва на измама.“

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

Според Комисията горепосочените обстоятелства са причината първата жалбоподателка да не оспори фактите, които са ѝ предявени в наказателното производство (вж. параграф 17 по-горе), както и за нежеланието на тримата жалбоподатели да разкрият действителния произход на парите си.

94. Що се отнася до конфискацията на имуществото на жалбоподателите, Правителството твърди, че Варненският апелативен съд е установил „незаконни дейности“. Освен това той се е убедил, че е налице значително несъответствие между доходите на жалбоподателите и стойността на имуществото им. Жалбоподателите останали до голяма степен пасивни и не доказали законния произход на имуществото си, като по-специално не успели да докажат твърдението си, че сумите, получени от чужбина, са били дарения и заеми; в тази връзка те изложили „необосновани и напълно неубедителни“ обяснения.

95. Освен това отнемането е постановено в справедливо производство, в което жалбоподателите са имали възможност да представят доказателства и да докажат твърденията си. Варненският апелативен съд е извършил своя анализ въз основа на събраните доказателства и е представил адекватни мотиви в решението си.

2. Преценката на Съда

(а) Наличие на намеса и приложимото правило на член 1 от Протокол № 1

96. Не се спори между страните, че отнемането на имуществото на жалбоподателите представлява намеса в правата им по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

97. Член 1 от Протокол № 1, който гарантира по същество правото на мирно ползване на притежанията, включва три отделни правила. Първото от тях, което е изразено в първото изречение на първия параграф, установява принципа на мирното ползване на притежанията като цяло. Второто правило, отразено във второто изречение на същия параграф, касае лишаването от притежания и го подчинява на определени условия. Третото, съдържащо се във втория параграф, признава на Договарящите страни право, наред с други неща, да контролират използването на собствеността в съответствие с общия интерес. Второто и третото правило, които се отнасят до конкретни случаи на намеса в правото на мирно ползване на собствеността, трябва да се тълкуват в светлината на общия принцип, заложен в първото правило (вж. наред с други *Immobiliare Saffi v. Italy* [ГК], № 22774/93, § 44, ECHR 1999-V).

98. По делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе, § 181) Съдът посочва, че в някои предишни случаи, свързани с отнемане на имущество, е счел, че намесата в правата на жалбоподателите попада в обхвата на член 1, параграф 2 от Протокол № 1, позволяващ контрол върху използването на собствеността в общ интерес, докато в други случаи е третираше такова отнемане като лишаване от собственост, както е разгледано във второто изречение на първия параграф от разпоредбата. Както и по делото *Тодоров и други* (*ibid.*, § 182 с допълнителни препратки), Съдът намира, че не е необходимо да определя кое от двете правила се прилага, като се има предвид, че приложимите принципи са по същество едни и същи. По-специално, намесата в правото на собственост по чл. 1 от Протокол № 1 трябва да бъде законосъобразна, да е в обществен интерес и да постига справедлив баланс между изискванията на общия интерес и правата на жалбоподателя.

(b) Законосъобразност

99. Първото условие, за да може всяка намеса да се счита за съвместима с член 1 от Протокол № 1, е тя да бъде законна (вж. наред с други органи *Ятридис срещу Гърция* [ГК], № 31107/96, § 58, ECHR 1999-II). В разглеждания случай намесата в правата на жалбоподателите се основава на Закона от 2012 г. (вж. параграфи 28-51 по-горе) и те не оспорват, че тя е имала основание във вътрешното право.

(c) Легитимна цел

100. Както бе споменато по-горе, всяка намеса на публичен орган в правата, защитени по член 1 от Протокол № 1, трябва също така да преследва легитимна цел от общ интерес (вж. също, наред с други, *Bélané Nagy v. Hungary* [ГК], № 53080/13, § 113, 13 декември 2016 г.).

101. По делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе, § 186) Съдът установява, че намесата в „притежанията“ на жалбоподателите, основана на Закона от 2005 г., преследва легитимна цел, а именно да предотврати незаконното придобиване на имущество чрез престъпна дейност и използването на това имущество. Както беше посочено по-горе, Законът от 2005 г. изрично предвижда отнемане на облаги от престъпления (вж. параграф 27 по-горе). По подобен начин Съдът е постановявал и по други дела, свързани с отнемане на облаги от престъпления, че намесата в правата на жалбоподателя преследва легитимна цел от общ интерес (вж. например *Butler v. the United Kingdom* (РД), № 41661/98, ECHR 2002VI, и *Silickienė v. Lithuania*, № 20496/02, § 65, 10 април 2012 г.).

102. От друга страна, по делото *Димитрови* (цитирано по-горе, §§ 53-54), което се отнася до отнемането на това, което според действащото по това време законодателство се нарича „доходи, несвързани с трудова дейност“, а не до отнемане на приходи от престъпление, Съдът установява, че намесата в правата на жалбоподателите не преследва легитимна цел от общ интерес. Той счита, че една от легитимните цели, посочени от Правителството, а именно стремежът към справедливост, равенство и справедливи условия за стопанска дейност, е твърде обща и неясна и противоречи на ценностите на стопанското предприемачество. Освен това приложимото законодателство не е имало за цел да подпомогне борбата с престъпността, въпреки твърденията на Правителството, тъй като властите не са се опитали да докажат, че имуществото, което трябва да бъде отнето, е придобито от престъпна дейност; намесата не е имала за цел и противодействие на укриването на данъци, тъй като данъчното законодателство е било приложимо по отношение на доходите на жалбоподателите, и властите действително са провели данъчни производства.

103. По настоящото дело Правителството твърди, че Законът от 2012 г. преследва две цели - да подкопае икономическите основи на корупцията и организираната престъпност, като премахне необяснимото богатство, натрупано в резултат на престъпна дейност, и да предотврати и ограничи възможностите за незаконно придобиване и разпореждане с имущество (вж. параграф 88 по-горе).

104. В мотивите към Закона от 2012 г., придружаващи го в Народното събрание, се посочва, че целта на новото законодателство е да се засили борбата с корупцията и организираната престъпност. В този документ многократно се споменава необходимостта от приемане на законодателство, насочено към борба с организираната престъпност и корупцията, като извършителите на такива престъпления се лишат от

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

всякаква финансова изгода (вж. параграф 28 по-горе). Освен това мотивацията за ново законодателство, което да замени Закона от 2005 г., не е необходимостта от разширяване на обхвата на това законодателство, а по-скоро необходимостта да се преодолее конкретен недостатък на първоначалното законодателство, а именно - необходимостта да се изчаква приключването на наказателното производство, за да се пристъпи към отнемане (вж. параграфи 28-29 по-горе).

105. Освен това българското правителство посочва пред Комитета на министрите на Съвета на Европа, че целта на закона е „да се бори с корупцията и организираната престъпност“ (вж. параграф 30 по-горе). Подобна линия е възприета и спрямо Европейския съюз, на който Законът от 2018 г., предвиждащ подобна схема за отнемане, е представен като транспониращ в българското право Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 г. за обезпечаването и конфискацията на средства и облаги от престъпления (вж. параграфи 36-37 по-горе).

106. В същата насока българският Конституционен съд отбелязва в решението си от 13 октомври 2012 г., че Законът от 2012 г. има за цел да осигури отнемането на това, което по същество е облага от престъпление или облага от явно незаконни дейности - като укриване на данъци, контрабанда, корупция, трафик на хора или наркотици или кражби в големи размери (вж. параграф 31 по-горе). Конституционният съд постановява допълнително, че Законът ще се прилага и без присъда за престъпление, при обстоятелства, при които наказателното преследване е невъзможно поради смъртта на извършителя, амнистия или изтичане на давностен срок или други подобни причини, или когато доказателствата за престъпна дейност са недостатъчни за „осъждане за престъпление, доказано по несъмнен начин“ (вж. параграф 34 по-горе).

107. В допълнение Съдът отбелязва, че Законът от 2012 г. съдържа списък с предикатни престъпления и също така посочва някои административни нарушения. Необходимо е поне подозрение за извършено престъпление или окончателно решение относно административно нарушение, за да може Комисията да започне производство за отнемане (вж. параграфи 40-41 по-горе).

108. Правителството твърди в допълнение, че Законът от 2012 г. има за цел „предотвратяване и ограничаване на възможностите за незаконно придобиване на имущество и разпореждането с него“ (вж. параграф 88 по-горе).

109. Подобна цел не е изрично посочена в мотивите към Закона от 2012 г. нито на национално, нито на международно равнище. Въпреки това тя е посочена в самия закон: в член 3, параграф 1 целта му е определена като „предотвратяване и ограничаване на възможностите за незаконно придобиване на имущество и разпореждането с него“ и е предвидено отнемане на „имущество, за което не е установен законен произход“ (вж. параграфи 38-39 по-горе). Правителството не успява да изясни какво би могло да бъде значението на „незаконно придобиване на имущество“, освен имущество, придобито в резултат на нарушенията, наказателни или административни, посочени в Закона от 2012 г.

110. Съдът и преди е постановявал по различни поводи, че отнемането на облаги от престъпления е в съответствие с интереса на обществото (вж. делото *Раймондо срещу Италия*, 22 февруари 1994 г., § 30, Серия А № 281А). Заповедта за отнемане на имущество, придобито по престъпен начин, действа в общ интерес като възпиращ

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

фактор за тези, които смятат да се занимават с престъпна дейност, и също така гарантира, че престъплението не се изплаща (виж *Denisova and Moiseyeva v. Russia*, № 16903/03, § 58, 1 април 2010 г., с допълнителни препратки към *Phillips v. the United Kingdom*, № 41087/98, § 52, ECHR 2001VII, и *Dassa Foundation and Others v. Liechtenstein* (РД), № 696/05, 10 юли 2007 г.).

111. С оглед на гореизложеното Съдът е убеден, че Законът от 2012 г. преследва легитимна цел от обществен интерес, а именно да се предотврати незаконното придобиване на имущество чрез престъпления или административни нарушения, както е посочено в Закона.

(d) Пропорционалност

(i) Общи съображения

112. Приложимите общи принципи, произтичащи от съдебната практика на Съда, са обобщени в *Тодоров и други* (цитирано по-горе, §§ 187-88, с допълнителни препратки). По-специално Съдът е постановил, че всяка намеса в правата на собственост трябва да постига справедлив баланс между изискванията на интереса на обществото и изискванията за защита на индивидуалните права, като същевременно признава, че държавите все пак запазват широка свобода на преценка по отношение на мерките по политическата, икономическата или социалната стратегия. Освен това в съдебните производства, свързани с правото на собственост, лицето трябва да има разумна възможност да представи своя случай пред компетентните органи и да оспори ефективно всички мерки, които се намесват в правата, гарантирани от член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

113. По делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе, §§ 200-11) Съдът прави подробен анализ на специфичните характеристики на Закона от 2005 г., прилаган от националните съдилища. Както беше споменато по-горе, това дело се отнася до отнемане по Закона от 2005 г., който е законодателството, предхождащо Закона от 2012 г. и касаещо изрично облагите от престъпления (вж. параграф 27 по-горе). Съдът установява някои недостатъци в Закона от 2005 г. и начина на неговото прилагане, които в много ситуации биха могли да означават, че жалбоподателите е трябвало да понесат прекомерна тежест и че балансът в производството е наклонен в полза на държавата.

114. Съдът изразява загриженост, че значителен брой от тези недостатъци са запазени в Закона от 2012 г.

115. Списъкът на предикатните престъпления по Закона от 2012 г. остава много широк и е сравним с този по Закона от 2005 г. (вж. параграф 40 по-горе и § 95 от делото *Тодоров и други*, цитирано по-горе). По този начин производствата по Закона от 2012 г. могат да бъдат инициирани не само при особено тежки престъпления, като тези, свързани с организираната престъпност, трафика на наркотици, корупцията в държавната администрация или прането на пари или други престъпления, за които може да се приеме, че винаги водят до генериране на облаги, но и от редица други престъпления, в допълнение към някои административни нарушения.

116. Приложното поле на Закона от 2012 г. е широко и по отношение на периодите, за които се прилага. Макар че той не се отнася до активи, придобити през последните двадесет и пет години, както Закона от 2005 г. (вж. *Тодоров и други*, цитирано по-горе, §

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

98), той предвижда период от десет години, за който ответниците трябва да установят законността на своите приходи и разходи (вж. параграф 46 по-горе), а това все още е значителна продължителност. Освен това Законът от 2012 г. е приложим дори когато предикатните престъпления са извършени години преди влизането му в сила. Такъв е например случаят с една от разглежданите индивидуални жалби, тази на г-н Йорданов, в която жалбоподателят е извършил престъпление в периода 2005-2008 г. (вж. параграф 5 по-горе).

117. Както и в случая със Закона от 2005 г. (вж. *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 202), Съдът счита за разумно да приеме, че доста широкият обхват на приложение на Закона от 2012 г., съчетан с ретроактивното му прилагане, затруднява задачата на жалбоподателите да докажат законния източник на доходи или законния произход на всяко имущество.

118. При все това в тази ситуация Законът от 2012 г. и съответната съдебна практика възлагат на ответниците тежестта да докажат законния произход на своето имущество - положение, което е прието от Конституционния съд в решението му от 13 октомври 2012 г. (вж. параграф 38 по-горе). Съдът, от своя страна, като припомня, че всяка правна система признава фактически или правни презумпции и че Конвенцията не забранява такива презумпции по принцип (вж. наред с други *Arcuri v. Italy* (РД), по. 52024/99, ECHR 2001-VII), не може да пренебрегне факта, че такава презумпция в конкретния случай е действала в комбинация с трудностите за жалбоподателите, описани по-горе, а именно тези, произтичащи от широкия обхват на Закона от 2012 г.

119. Освен това Съдът не е убеден, че „законността“ на източниците на доходи е лесна за доказване. По делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе, § 208) той се позовава по-специално на отказа на националните съдилища да приемат само свидетелски показания като доказателство за определени сделки, което увеличава тежестта върху жалбоподателите в ситуация, в която те вече са изправени пред задачата да установят финансовото си състояние отпреди много години.

120. Въпреки че не се съмнява, че горепосочените фактори трябва да са създали значителна тежест за ответниците в производствата по Закона от 2012 г. и, както и по Закона от 2005 г., вероятно са наклонили баланса в полза на държавата, Съдът не счита, че сами по себе си тези аспекти на режима на отнемане могат автоматично да доведат до това, че всяко отнемане по Закона от 2012 г. е в нарушение на член 1 от Протокол № 1.

121. Това, което обаче буди безпокойство, в допълнение към различните фактори, изброени по-горе, е очевидната презумпция, направена в Закона от 2012 г., че ответниците в производствата за отнемане не само са замесени в неуточнени престъпни или незаконни дейности, но и че това е било така в продължение на много години (сравни съображенията по делото *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 206). Тази особеност произтича от общия подход на Закона от 2012 г., който счита, че не е необходимо да се търси установяване на такива дейности, но въпреки това очевидно предполага, че те са източник на имуществото, което трябва да бъде отнето. Макар Съдът да е наясно, че организираната престъпност понякога може да прибегва до посложни методи за придобиване на имущество, което затруднява проследяването на произхода му, той не може да не отбележи същевременно, че със Закона от 2012 г. е премахната важна гаранция, съдържаща се в Закона от 2005 г., а именно изискването да

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

се установи някаква връзка между имуществото, което трябва да бъде отнето, и предикатното престъпление. Следва също така да се отбележи, че българският Върховен съд в своето Тълкувателно решение № 4 от 7 декември 2018 г., постановено след релевантните факти по настоящото дело, установява необходимостта от поддържане на такава връзка, като тълкува Закона от 2012 г. като насочен към имущество, придобито чрез престъпно поведение, и поддържащ връзка с наказателното производство; тази констатация обаче е отменена от Парламента, без конкретни мотиви и връзка с мотивите на българския Върховен съд (вж. параграфи 48-51 по-горе).

122. В такава ситуация Съдът счита за уместно да следва, доколкото е възможно и с оглед на особеностите на настоящото дело, подход, подобен на установения по делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе). По това дело той стига до заключението, че за да бъде една намеса по Закона от 2005 г. в индивидуалните права в съответствие с изискванията на член 1 от Протокол № 1, е необходимо националните съдилища, постановяващи отнемането да предоставят някои подробности относно престъпното поведение, от което се твърди, че произхожда имуществото, което трябва да бъде отнето, и да покажат по обоснован начин, че това имущество би могло да бъде облага от това поведение; такова изискване се разглежда като противовес на предимството на държавата в производството за отнемане, произтичащо от ограниченията на възможностите на обвиняемите да оспорват ефективно мерките срещу тях по Закона от 2005 г., и като основна гаранция за правата на жалбоподателите (вж. §§ 200-14 от това решение, като подходът е обобщен в § 215).

123. Подходът на Съда по делото *Тодоров и други* се основава на практиката му относно отнемането на облаги от престъпления, която също е обобщена в това решение (*ibid.*, §§ 190-99). В предишни случаи Съдът е вземал предвид дали националните органи, които са постановили отнемане, са установили престъпния произход на съответното имущество. Например по делото *G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* ([ГК], № 1828/06 и 2 други, § 301, 28 юни 2018 г.) той отбелязва в своя анализ на пропорционалността степента на вина или небрежност от страна на жалбоподателите. По други дела, като *Phillips* (цитирано по-горе, § 53), *Veits v. Estonia* (№ 12951/11, § 74, 15 януари 2015 г.) и *Silickienė* (цитирано по-горе, § 68), той се стреми да се увери, че незаконният или престъпният произход на имуществото, което трябва да бъде отнето, е установен в националното производство, дори и да не отговаря на наказателноправния стандарт на доказване. За разлика от това Съдът установява нарушения на разпоредбите на Конвенцията по някои други дела за отнемане, по които националните власти не са доказали, че конфискуваното имущество е придобито от престъпление, нито са предприели каквато и да е оценка на точното имущество, което би могло да бъде придобито чрез престъпление (виж *Geerings v. the Netherlands*, № 30810/03, § 47, 1 март 2007 г., и *Rummi v. Estonia*, № 63362/09, § 107, 15 януари 2015 г.).

124. С оглед на горепосочените съображения и като се позовава също така на заключението си по-горе, че Законът от 2012 г. преследва целта да лиши извършителите на престъпления и административни нарушения от тяхната финансова облага (вж. параграф 111 по-горе), Съдът счита, че за да бъде отнемането по Закона от 2012 г. в съответствие с изискванията на член 1 от Протокол № 1, е от съществено значение, като противовес на разгледаните по-горе потенциални недостатъци, националните съдилища да предоставят някои данни относно нарушенията, наказателни или административни,

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

за които се твърди, че са били извършени, и да са показали по обоснован начин, че може да има връзка между тези нарушения и въпросното имущество.

125. И накрая, доколкото този анализ е бил действително извършен, Съдът би бил готов да се довери на преценката на националните съдилища, освен ако не установи, че тази преценка е произволна или явно неразумна (вж. *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 216; също така *Arcuri and Others*, цитирано по-горе, и *Bongiorno and Others v. Italy*, № 4514/07, § 49, 5 януари 2010 г.).

(ii) По отношение на всяка жалба

(α) Йорданов (жалба № 265/17)

126. Жалбоподателят по жалба № 265/17 е осъден за престъпление, а именно за укриване на данъци. Това престъпление само по себе си не е довело до финансова изгода, тъй като жалбоподателят, макар и с известно закъснение, е платил дължимия данък (вж. параграф 6 по-горе).

127. Макар че националните съдилища са разполагали с някои данни за предполагаемите незаконни дейности на жалбоподателя в Белгия, те са решили да не ги използват, като са взели предвид, че доколкото им е известно, на жалбоподателя не е било повдигнато обвинение, нито той е бил осъден (вж. параграфи 9-10 по-горе). Правителството представя присъдата на жалбоподателя през 2008 г. в Белгия и твърди, че той е участвал в „продължаваща престъпна дейност“ (вж. параграф 90 по-горе). Съдът обаче няма да вземе предвид тази информация, тъй като тя не е обсъждана на национално ниво и следователно не може да послужи като основание за отнемането на имуществото на жалбоподателя (вж. за подобна ситуация *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 228). Освен осъждането на жалбоподателя в България, националните съдилища не са направили никакви други констатации относно престъпна дейност.

128. Освен това съдилищата констатирали, че ищецът не е доказал наличието на законни доходи, които да оправдаят придобиването на имуществото, чието отнемане се иска (вж. параграф 15 по-горе). Съдът не вижда причина да се съмнява в това заключение, тъй като не го счита за произволно или явно необосновано в светлината на обстоятелствата по жалбата (вж. за подобни констатации *Тодоров и други*, цитирано по-горе, §§ 256 и 265); националните съдилища излагат адекватни и достатъчни мотиви, когато са отхвърлят твърдението на жалбоподателя, че той и съпругата му са получавали „законни“ доходи от различни източници.

129. Въпреки това подобно заключение само по себе си не е достатъчно, за да обоснове отнемането на имуществото на жалбоподателя. Както беше отбелязано по-горе, за да може отнемането да се разглежда като съответстващо на член 1 от Протокол № 1, националните органи трябва да предоставят допълнително някои данни относно наказателните или административните нарушения, за които се твърди, че са довели до придобиването на спорното имущество, както и да покажат връзка между всяка такава дейност и въпросното имущество (вж. параграф 124 по-горе).

130. Както вече беше отбелязано обаче, единствената такава дейност, която е действително установена по отношение на жалбоподателя, е извършеното в България престъпление, което не е донесло финансова облага. Освен че е послужило като основание, позволяващо на Комисията да започне производство за отнемане, присъдата

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

на жалбоподателя по никакъв начин не е относима към решението на съдилищата да постановят отнемане. Не е доказано, че съществува връзка между престъплението и имуществото, за което е поискано отнемане, а националните съдилища изрично постановяват, че производството по Закона от 2012 г. е „отделено“ от наказателното производство и неговия резултат (вж. параграфи 16 и 25 по-горе). Вместо това съдилищата считат, че имуществото, за което се иска отнемане, трябва да бъде отнето като „незаконно придобито“ само защото жалбоподателят не е успял да докаже никакви законни доходи, които да оправдаят придобиването му.

131. По този начин националните съдилища не обсъждат никаква престъпна дейност или административно нарушение, които биха могли да бъдат източник на имуществото, предмет на искането за отнемане, нито са установяват връзка между това имущество и такава дейност.

132. От това следва, че справедливият баланс, изискван съгласно член 1 от Протокол № 1, както е тълкуван по-горе, не е постигнат в този случай и не е доказано, че намесата в „притежанията“ на жалбоподателя е пропорционална на която и да е законна цел, която намесата би могла да преследва.

133. Предвид гореизложеното е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

(β) *Бозаджиева и други* (жалба № 26473/18)

134. При обстоятелствата по настоящата жалба отнемането е постановено, след като първата жалбоподателка е осъдена за укриване на данъци и за измама при получаването на детски надбавки (вж. параграф 17 по-горе).

135. Националните съдилища не обсъждат никакви други престъпни или незаконни действия от страна на жалбоподателите. Макар че в производството пред Съда Правителството излага твърдения, че парите, получени от жалбоподателите и използвани, в неизвестна степен, за придобиване на процесното имущество, може да са с незаконен или дори престъпен произход (вж. параграф 93 по-горе), тези твърдения остават недоказани. Освен това те никога не са обсъждани или вземани предвид от националните съдилища. Съдът отново посочва, че не може да вземе предвид обстоятелства, които не са разгледани на национално ниво и не са използвани за обосноваване на отнемането на имуществото на жалбоподателите (вж. параграф 127 по-горе и *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 228).

136. За пореден път е установено, че активите, за които се иска отнемане, трябва да се считат за „незаконно придобити“ само защото жалбоподателите не са доказали достатъчно законни доходи, за да ги придобият по друг начин (вж. параграфи 22-24 по-горе). Съдът не вижда причина да оспорва тази констатация на националните съдилища сама по себе си, тъй като тя не изглежда необоснована или явно неоснователна в светлината на обстоятелствата по жалбата.

137. Няма твърдения, че престъпленията, извършени от първата жалбоподателка - единствената забранена дейност, установена в националното дело - са източник на имуществото, подлежащо на отнемане. Националните съдилища, постановили отнемането, никога не се опитват да установят връзка между това имущество и

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

предикатните престъпления, като приемат, че това не е изискване на Закона от 2012 г. (вж. параграф 25 по-горе).

138. Съдът повтаря още веднъж горното си заключение, че за да бъде една конфискация по Закона от 2012 г. в съответствие с изискванията и гаранциите на член 1 от Протокол № 1, националните органи трябва да установят някаква престъпна дейност или административно нарушение, за които се твърди, че са довели до придобиването на имуществото, подлежащо на отнемане, както и връзка между тази дейност и въпросното имущество (вж. параграф 124 по-горе). Дори в светлината на готовността си да се довери на всеки национален анализ в това отношение, доколкото той не е произволен или явно неразумен (вж. параграф 125 по-горе), Съдът счита, че не е спазен изискваният стандарт.

139. Следователно не е установено, че намесата в правата на жалбоподателите, дори и да е преследвала легитимна цел от общ интерес, е пропорционална на тази цел.

140. Съответно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и по отношение на тази жалба.

III. ПРИЛАГАНЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

141. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевщата страна.“

A. Жалба № 265/17 - Йорданов срещу България

142. Жалбоподателят по тази жалба не е представил никакви претенции за справедливо обезщетение. Съответно Съдът счита, че не е необходимо да му се присъжда каквато и да е сума в тази връзка.

143. Въпреки това Съдът отбелязва, че с оглед констатацията му за нарушение на член 1 от Протокол № 1 жалбоподателят може да поиска възобновяване на делото си на национално ниво, за да бъдат преразгледани исквете за отнемане срещу него. Тази възможност е разгледана по-подробно в параграф 148 по-долу по отношение на останалите жалбоподатели.

B. Жалба № 26473/18 - Бозаджиева и други срещу България

1. Имуществени вреди

144. Жалбоподателите претендират за стойността на отнетото им имущество. Представяйки експертни оценки, те твърдят, че стойността на трите парцела с построени върху тях сгради, които вече са изложени на публична продажба от държавата (вж. параграф 26 по-горе) е 392 400 български лева, равностойни на 200 630 евро, и че стойността на останалото им недвижимо имущество е 56 000 лева (28 630 евро). Жалбоподателите претендират освен това 421 624 лева (215 570 евро), които са осъдени да заплатят на държавата (вж. параграф 26 по-горе). На последно място, жалбоподателите претендират за обезщетение за пропуснати ползи от отнетите им земи, които експертът е оценил на 85 138 лева (43 530 евро).

145. Правителството не коментира тези твърдения.

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

146. Съдът отбелязва, че за да стигне до заключението, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1, той е установил, че националните съдилища, които са разгледали искането за отнемане на имуществото на жалбоподателите, не са уточнили забраненото поведение, довело до придобиването на имуществото, което трябва да бъде отнето, нито са установили каквато и да е връзка между това имущество и въпросното поведение (вж. параграфи 138-139 по-горе). Тъй като анализът на тези въпроси не е извършен на национално ниво, Съдът не може да разсъждава дали и до каква степен отнетото от жалбоподателите имущество е били облага от престъпления или административни нарушения, нито какъв би бил възможният изход от производството, ако бяха спазени изискванията на член 1 от Протокол № 1. Поради това той не е в състояние да направи правилна оценка на евентуалните вреди, претърпени от жалбоподателите поради необоснованото отнемане на имуществото (виж *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 321).

147. Така, Съдът счита, както и по делото *Тодоров и други* (цитирано по-горе, § 322), че с оглед на процесуалния характер на установеното нарушение, възобновяването на националното производство и повторното разглеждане на въпроса на национално ниво би представлявало по принцип подходящо средство за отстраняване на нарушението (вж. за подобни решения *Gereksar and Others v. Turkey*, № 34764/05 и 3 други, § 75, 1 февруари 2011 г.; *Kravchuk v. Russia*, № 10899/12, §§ 55-56, 26 ноември 2019 г.; и *Костов и други срещу България*, № 66581/12 и 25054/15, § 105, 14 май 2020 г.).

148. Националното право предвижда възможност за възобновяване на такива производства; по-конкретно, съгласно член 303, ал. 1, точка 7 от Гражданския процесуален кодекс заинтересована страна може да поиска възобновяване на гражданско производство в случай, че „решение на Европейския съд по правата на човека е установило нарушение на [Конвенцията]“ и „е необходимо ново разглеждане на делото, за да се поправят последиците от нарушението“ (вж. параграф 56 по-горе). Жалбоподателите са тези, които следва да се възползват от тази възможност и ако делото им да бъде разгледано отново, националните съдилища по принцип ще бъдат задължени да приложат чл. 1 от Протокол № 1, както е тълкуван от Съда (вж. *Тодоров и други*, цитирано по-горе, § 322).

149. Накрая, доколкото жалбоподателите претендират за обезщетение за пропуснати ползи, с оглед на горните съображения въпросът дали тези вреди са били неоснователно причинени от държавата ответник остава въпрос на предположения. Освен това, ако искът за отнемане срещу жалбоподателите бъде изцяло или частично отхвърлен след възобновяване на производството, те ще имат право да претендират обезщетение за всички вреди, причинени от отнемането, включително по отношение на пропуснати ползи. По-специално, член 91 от Закона от 2012 г. предвижда, че държавата носи отговорност за всички вреди, причинени от незаконосъобразни решения или действия на нейните органи по силата на този закон (вж. параграф 55 по-горе).

150. Съдът съответно отхвърля исквете за имуществени вреди.

2. Неимуществени вреди

151. По тази точка всеки от ищите претендира по 5 000 евро.

152. Правителството не коментира тези претенции.

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

153. Съдът присъжда на първата и втория жалбоподатели, г-жа Невин Бозаджиева и г-н Гюлвер Хасан, по 3 000 евро за всеки от тях за неимуществени вреди, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени, поради отнемането на имуществото им, извършено по начин, който преди това е бил критикуван от Съда и за който е установено, че е в нарушение на член 1 от Протокол № 1.

154. От друга страна, Съдът отхвърля претенцията на дружеството Руж-Дил ЕООД. Дружеството е собственост на втория жалбоподател (вж. параграф 18 по-горе), а жалбоподателите не са доказали, нито дори твърдят, че въпросните събития са повлияли по някакъв значителен начин негативно на репутацията, планирането или вземането на решения на дружеството, или че вторият жалбоподател е претърпял, отделно от това, някакво ясно изразено безпокойство или неудобство (вж. за обстоятелствата, които трябва да се вземат предвид, *Comingersoll S.A. срещу Португалия* [ГК], №35382/97, § 35, ECHR 2000-IV, и за заключение, подобно на настоящото, *Микроинтелект ООД срещу България*, № 34129/03, § 59, 4 март 2014 г.).

3. Разходи и разноски

155. Жалбоподателите претендират за 6 000 лева (3 070 евро), платени от тях за процесуалното им представителство пред националните съдилища. Те са представили съответните разписки.

156. По отношение на производството пред Съда жалбоподателите претендират за 6 000 евро, от които 1 000 евро са данък върху добавената стойност, платени от тях на процесуалните им представители. Освен това те претендират 1 470 лева (751 евро), които са платили за оценките на отнетите им имоти и за изчисляването на пропуснатите ползи (вж. параграф 144 по-горе). Накрая, те претендират равностойността на 361 евро за пощенски разходи и превод. Жалбоподателите представят съответните разписки. Те искат всяка присъдена сума по това перо да бъде изплатено директно на тях, с изключение на сумата от 361 евро, платена за пощенски разходи и превод, която искат да бъде преведена директно на адвокатското дружество на техните процесуални представители "Екимджиев и партньори".

157. Правителството не коментира тези претенции.

158. Съгласно съдебната практика на Съда жалбоподателят има право на възстановяване на разходите и разноските, само ако е доказано, че те са били действително и необходимо направени и са разумни по отношение на размера.

159. В настоящия случай, като взема предвид документите, с които разполага, и горепосочените критерии, Съдът отхвърля искането за разходи и разноски по националното производство. Той отбелязва, че ако жалбоподателите поискат възобновяване на това производство и в крайна сметка успеят, те могат да поискат възстановяване на тези разноски от държавата (вж. параграф 57 по-горе).

160. От друга страна, Съдът присъжда изцяло направените пред него съдебни разноски. Той счита това искане за основателно по отношение на размера, като взема предвид по-специално сложността на делото и повдигнатите нови въпроси по отношение на българското право. По този начин Съдът присъжда на жалбоподателите общо 7 112 EUR в рамките на настоящата точка, плюс евентуалния данък, който може да им бъде

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

начислен върху тази сума. Както е поискано, 361 EUR от тази сума трябва да бъдат преведени директно по банковата сметка на адвокатската кантора на процесуалните представители на жалбоподателите (виж, *mutatis mutandis*, *Khlaifia and Others v. Italy* [ГК], № 16483/12, § 288, ECHR 2016 (извлечения)).

ПОРАДИ ТЕЗИ ПРИЧИНИ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО,

1. *Решава* да присъедини жалбите;
2. *Обявява* жалбите за допустими;
3. *Постановява*, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1;
4. *Постановява*

(а) че държавата-ответник следва да плати на жалбоподателите по жалба № 26473/28 в срок от три месеца от датата, на която решението стане окончателно в съответствие с член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми, които трябва да бъдат обменени във валутата на държавата-ответник по курса, приложим към датата на плащането:

(i) по 3000 евро (три хиляди евро) на г-жа Невин Бозаджиева и г-н Гюлвер Хасан, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени, за неимуществени вреди;

(ii) 7 112 евро (седем хиляди сто и дванадесет евро), плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени на ищците, за разходи и разноски, от които 361 EUR (триста шестдесет и едно евро) трябва да бъдат преведени директно по банковата сметка на адвокатско дружество „Екимджиев и партньори“;

(iii) че от изтичането на горепосочените три месеца до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка през периода на неизпълнение плюс три процентни пункта;

5. *Отхвърля* искането на жалбоподателите за справедливо обезщетение в останалата му част.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 26 септември 2023 г. съгласно правило 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Милан Блашко

Пере Пастор Виланова

Регистратор

Председател

РЕШЕНИЕ ЙОРДАНОВ И ДРУГИ с/у БЪЛГАРИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ

Списък на случаите:

№	Жалба №	Име на случая	Подадена на	Заявител Година на раждане или регистрация Място на пребиваване или седалище Гражданство	Име на представителя Място на практикуване
1.	265/17	<i>Йорданов срещу България</i>	21.12.2016	Росен Маринов ЙОРДАНОВ 1965 г. Антверпен белгийско, българско	Лъчезар Любомиров ПОПОВ София
2.	26473/18	<i>Бозаджиева и други срещу България</i>	30.05.2018	Невин Рамадан БОЗАДЖИЕВА 1977 г. Ясеновец българско Гюлвер Исмаил Хасан 1968 г. Ясеновец българско РУЖ-ДИЛ ЕООД 2007 г. Ясеновец българско	Михаил Тихолов ЕКИМДЖИЕВ Пловдив